

ZINNER 70

EGY ÉLET AZ (I)GAZSÁGSZOLGÁLTATÁS
KUTATÁSÁNAK SZOLGÁLATÁBAN

Írott Szó Alapítvány
MAGYAR NAPLÓ
Budapest, 2018

Szerkesztők:
Fodor Veronika
Gecsényi Patrícia
Hollósi Gábor
Kiss Dávid
Ráczné Baán Krisztina
Rácz János

A könyv megjelenését a Szabadságharcosokért Közalapítvány támogatta

© Szerzők, 2018
© Írott Szó Alapítvány, 2018
© Magyar Napló, 2018

ISBN 978-615-5195-53-2

TARTALOM

Tabula gratulatoria	11
Boross Péter: Zinner Tibor, az (i)gazságszolgáltatás kutatója	15
A kötet szerzői	17
Interjú Zinner Tiborral (Kiss Dávid–Rácz János)	21

KÖSZÖNTÉSEK

Interjú Porkoláb Alberttel (Tösér Ádám)	57
Kováts Dániel: A Hatóság hálójában	63
Répásiné Czető Erzsébet: Nyelv – társadalom – politika	70
Kaiser Mihály: Öregdiákok, ha találkoznak... ..	76
Kubassek János: A „Terra Incogniták” tudós történése	79
Karsay Ferenc–Karsay Enikő: Zinner, a Tanár-Barát	83
Bárándy Péter: Z. T. – LXX	88
Szamosvölgyi Péter: Dr. Zinner Tibor születésnapj köszöntése	89

ÉRTÉK ÉS MÉRTÉK

Monok István: Imitatio Christi, Stultifera navis, Stultitiae Laus	95
Bölcskei Gusztáv: Arthur Rich szociáletikai „kriteriológiája”	99

TÖRTÉNELEM

Oláh Tamás: A protestánsok és katolikusok viszonya Tokaj-Hegyalján 1692–1693-ban három forrás tükrében	109
Ifj. Barta János: Egy feltörekvő megyeszékhely a 18–19. század fordulóján	127
Réfi Attila: Hét évtized fegyverben	132
Hermann Róbert: Számonkérés 1849–1850-ben	138
Orosz István: A kiegyezésről százötven év múlva	151
Kárbin Ákos: A második Wekerle-kormány és az 1907. évi gazdasági kiegyezés	157
Pók Attila: A magyarországi antikommunizmus gyökereiről	167
Orosz László: Antiszemita megnyilvánulások a hazai német mozgalom sajtójának korai időszakában	180
“Szakály Sándor: „...az államérdek azt kívánja, hogy az első háborús bűnös a legsúlyosabb büntetéssel sújtassék”	196
Andaházi Szeghy Viktor: A Szovjetunió elleni harcok személyi veszteségei az 1941. évi hadműveletekben	203

Zombori István: A „szegedi gondolat” születése és Vas Zoltán	216
Haraszi György: „Kisegítő toloncház” a Ferenc József Országos Rabbiképző Intézetben, internálótábor Kistarcsán és Csepelen	222
Bank Barbara: Adalékok a komáromi Csillagerőd internálótábor történetéhez (1945–1946)	235
Mikó Zsuzsanna: A Szovjetunióból hazaszállított hadifoglyok elhelyezésének problémái	247
Izsák Lajos: Az ÁVH, Mindszenty és Esterházy Pál	253
Soós Viktor Attila: Rajk László külügyminisztersége	263
Gecsényi Lajos: Hogyan tovább?	273
M. Kiss Sándor: Adalékok Nagy Imre politikai portréjához	282
Rácz János: Adalékok az 1956-os forradalom és szabadságharc bukását követő alap- és középfokú oktatási „politikához”	295
Bikki István: A Minisztertanács Személyügyi Titkársága	302
Kiss Dávid: '56-os magyar menekültek osztrák szemmel	311
Gecsényi Patrícia: Ötvenhatos magyar menekültek Ausztriában	320
Farkas Judit Antónia: Üldözöttek. A menekülés stációi a Demeter család élettörténetében	328
Kovács Tamás: Forrásközlés egy forrásközlés megjelenéséről	338
Somorjai Ádám OSB: Magyar vonatkozások Agostino Casaroli levéltári magángyűjteményében 1962–1995	345
Marinovich Endre: Nemzetközi gazdasági kapcsolatok a tervutasításos rendszerben	354
Ujváry Gábor: Tudomány és politika választóján	359

A JOG VILÁGA

Mezey Barna: A büntetési rendszer változásai a 18. század fordulójának kodifikációjában	373
Ibolya Tibor: Az 1918-as illavai fegyenckitörés és váci sortűz igaz története	384
Bódiné Beliznai Kinga: A bírói kar „szorongatása” az 1920-as években	396
Nánási László: A Rákosi-korszak büntetőjog-alkotása	404
Vókó György: A homálytakarta áldozatokról	414
Révész T. Mihály: Szakbírák vagy népbírák	421
Hollósi Gábor: Bernolák Nándor igazolása	429
Estók József: A börtönügy Magyarországon 1945-től az 1950-es évek elejéig	435
Kahler Frigyes: A Földes-per történelmi háttere	446

Kiss Réka: Ügyészek a megtorló gépezetben	454
Varga Zsuzsanna: A „szocialista törvényesség” színe és visszája	469
Noszkó-Horváth Mihály: A semmissé nyilvánított törvénysértő elítélésekhez kapcsolódó kárpótlások	477
Osztovits András: A magyar igazságszolgáltatás az európai integráció sodrásában	491
Darák Péter: Kelet-európai igazságügyi reformok	495
Kónya István: Tanúvédelem és különleges bánásmód a 2017. évi XC. törvényben	524
Ritter Ildikó: Kis pszichoaktív történelem – avagy milyen színű a kaméleon, ha tükörbe néz?	532

IMITATIO CHRISTI, STULTIFERA NAVIS,
STULTITIAE LAUS

GONDOLATOK EURÓPÁRÓL, AZ ÉRTELMISÉG FELELŐSSÉGÉRŐL

Paul Hazard több kiadást is megélt könyve, az 1935-ben először megjelent *La crise de la conscience européenne*¹ az európai gondolkodás-, művelődés- és politikatörténet egy korszakát mutatja be úgy, mint amikor a nyugati keresztény Európa olyan diszciplináris paradigmaváltozáson ment keresztül, amitől egy újfajta európai gondolkodásmód terjedt el. Való igaz, a logikától az iskolai oktatási módszertanokon át, a jog és a medicina is alapjaiban új gondolkodási modellt talált magának.² A korszak végét, talán szimbolikusan is felfoghatóan, a spanyol örökösödési háborút követő új európai hatalmi szerkezet kialakítására helyezi a szerző. Implicit sugalmazása ez annak is, hogy a közös gondolkodás – hiszen az európai gondolkodás alapja mindig közös volt: antik alapokon nyugvó, a nyugati kereszténység által kialakított hagyományátörökítési rendszer – átalakulása annak az ismeretmennyiség-robbanásnak köszönhető, amely a világ kolonizálásának következménye, és egyben annak, hogy azok az országok, akik ennek a gyarmatosításnak haszonélvezői voltak, hatalmi törekvéseiket immár megváltozott erejükkel érvényesíteni tudták. A felhalmozott, ne legyünk szemérmesek, összerabolt anyagi erővel nemcsak visszaéltek, hanem éltek is, vagyis az európai alkotóerő is jelentősen gyarapodott. A világ ismeretében új, leggyakrabban máig is érvényes, és használt rendszereket tudtak létrehozni. A társadalmi és a technikai változások sem maradtak el, és a – történeti idővel mérve – viszonylag gyors változások egy évszázad múlva újabb európai öntudati válságot

¹ Paul HAZARD: *La crise de la conscience européenne (1680–1715)*, Boivin, Paris, 1935.

² Csak egyetlen összefoglaló tanulmánykötetre hivatkozom: *Die Zeit um 1670. Eine Wende in der europäischen Geschichte und Kultur?* Hrsg. von Joseph S. Freedman. Harrassowitz, Wiesbaden, 2016. (Wolfenbütteler Forschungen, Bd. 142.) – ebben: *Joseph S. FREEDMAN*, Introduction. The Period Around 1670 – Some Questions to Consider 7–74. fontos még itt *Jan SCHRÖDER* írása a jogtudomány változó alapelveiről (Die Erneuerung der Rechtswissenschaft im späten 17. Jahrhundert. 213–230. f. illetve *Detlef Döring* alapvető írása: *Die Anfänge der Ausdifferenzierung der modernen Wissenschaftsdisziplinen an den deutschen protestantischen Universitäten 1670–1720*. 135–162. Aztán az új világismeret és a gyűjtés/dokumentálás, iskolai bemutatás átalakulása: *Elke BUJOK*: *Kunstkammerinventare und die Rezeption des Fremden um 1670*. 75–97.

idéztek elő, a nagy francia forradalommal, a napóleoni háborúkkal és egy új európai rendezéssel (Bécsi Kongresszus, 1815).

De ha a Paul Hazard könyvében tárgyalt időtől visszafelé haladunk, akkor is találunk olyan korszakokat, melyeket teljes joggal mondhatunk az európai öntudat történetében válságosnak. A földrajzi felfedezések első 50 éve is válságot okozott az európai gondolkodásban,³ nem véletlen a 16–17. század fordulójának manierizmusa, vagy éppen filozófiai szkepticizmusa.⁴ De az európai elme megoldást talált. Az emberi megismerés korlátainak elismerése mentén a barokk kompromisszumot, másrészt azt az alapvető gondolatot, hogy a tudományos kérdések megfogalmazásában sem egyházi kánon, sem világi törvény nem játszhat szerepet,⁵ nem lehet korlátozó. A tudósok pedig ráébredtek a tudós közösségek erejére. Hangsúlyosan említem, hogy minden ilyen válságos korban – és ez az, ami Európát európaivá teszi – az újító gondolkodók a teljes, ismétlem, a teljes európai hagyományt áttekintették (minden ilyen korszakban kiadták az antik auktorokat, egyházatyákat újabb és újabb kritikai kiadásban), és nem választották szét a hagyományt haszontalan és alkalmazható ismeretekre.⁶

Ilyen európai gondolkodási válságkorszak volt a 13. század második fele, és ilyen a bázeli–ferrarai zsinattól a protestáns reformáció kezdetéig tartó időszak is. A korai keresztény és középkori misztikára, a személyes vallásosságra való törekvés hagyománya a 14. század elejétől kezdve egyre erősebb formában fonódott össze a humanista törekvésekkel.⁷ Társadalmi szinten az egyházzal, mint intézménnyel szemben

³ Vö.: *Wissenschaftsgeschichte um Wilhelm SCHICKARD*. Hrsg. von Friedrich Seck. Tübingen, Mohr, 1981 (Contubernium, Bd. 26.) – ebben különösen 153–240.; *Berthold SUTTER: Wissenschaft und geistige Strömungen zwischen dem Augsburger Religionsfrieden und dem Dreissigjährigen Krieg; Horst DREITZEL: Von Melanchthon zu Pufendorf. Versuch über Typen und Entwicklung der philosophischen Ethik im protestantischen Deutschland zwischen Reformation und Aufklärung. In: Spätrenaissance-Philosophie in Deutschland 1570–1650. Entwürfe zwischen Humanismus und Konfessionalisierung, okkulten Traditionen und Schulmetaphysik*. Hrsg. von Martin Mulsow. Tübingen, Max Niemeyer, 2009. (Frühe Neuzeit, Bd. 124.) 321–398.

⁴ Vö.: *Albin MICHEL: Révolution scientifiques et libertinage, études réunies par Alain Mothu, Turnhout, 2000, Brepols; Le scepticisme au XVIe et au XVIIe siècle, Le retour des philosophies antiques à l'Âge classique, Tome II, sous la dir. de Pierre-François Moreau, Paris, 2001*.

⁵ Vö.: *Mathilde BOMBART, Guez de Balzac et la querelle des lettres, Écriture, polémique et critique dans la France du premier XVIIe siècle, (Lumière classique), Champion, Paris, 2007*.

⁶ Napjaink európai válságának fő oka az amerikanizálódás, és a nem keresztény kultúrákból jövő hatás ünneplése, amely isteníti, oktatási rendszerek céljává teszi az „alkalmazható ismereteket” (apply knowledge). Európa öngyilkossága ennek az elfogadása.

⁷ Vö.: *Thomas KAUFMANN: Die gottlosen und die frommen Humanisten im Spiegel der Forschung. Zur Konstruktion ihrer 'Religion'*. In: *Wie fromm waren die Humanisten?* Hrsg. von Berndt Hamm. Thomas Kaufmann, Wiesbaden, 2016, Harrassowitz (Wolfenbütteler Abhandlungen zur Renaissanceforschung, Bd. 33.) 11–47.

megfogalmazódott kritika nem érintette azonban az európai gondolkodás alapjait, az antik (alapvetően a görög) erényekre alapozott nyugati kereszténységben krisztianizált értékvilágot. A protestáns reformáció humanista személyiségei, olyanok, mint Philipp Melanchthon vagy Johann Sturm, *expressis verbis* is leszögezték: a tudás, a nyelvi elegancia, a kritikus gondolkodás célja a személyes vallásosság megélésének a lehetősége (amellett, hogy a tudás a napi életben is használható).⁸

A korszak jelzésértékű alapműveit tekintve, Sebastian Brandt *Stultifera navis*-a (A bolondok hajója) az *Imitatio Christi* (Thomas a Kempis/Jean Gerso: Krisztus követése)⁹ és a *Stultitiae laus* (Desiderius Erasmus Roterodamus: A balgaság dicsérete)¹⁰ hagyománya közt helyezkedik el. Gondolatilag. Korabeli sikeréhez azonban ez nem lett volna elég. Abban a korban élt a szerző, mikor megszületett a 21. századra a modern inkvizíció szerepét betöltő sajtó,¹¹ akkor még, a kultúra nyilvánosságának ígérete.¹² A könyvnyomtatás feltalálását követő fél évszázadban ugyanis kialakult az a társadalmi csoport, melynek anyagi érdekei mentén elkezdődött ugyanannak az a szövegnek a többféle kiadása. Nyelvileg sokféle, képekkel illusztrált, majd olvasásra kényelmessé tett betűformákkal, szerkesztett szedéstükörrel. Frédéric Barbier

⁸ «*Utillioem post sacrorum bibliorum lectionem esse nullum quam tragoediarum*» (Melanchthon) „*Propositum a nobis est, sapientem atque eloquentem pietatem finem esse studiorum*” (Sturm) vö. *FATA Márta*: Melanchthon oder Sturm? Konkurrierende Schulmodelle bei den Protestanten in Ungarn und Siebenbürgen im 16. Jahrhundert und in den ersten Jahrzehnten des 17. Jahrhunderts, *Hungarian Studies*, 26. (2012) 2. szám, 205–231.

⁹ Édition et diffusion de l'*Imitation de Jésus-Christ* (1470–1800). Études et catalogue collectif des fonds conservés à la bibliothèque Sainte-Geneviève, à la Bibliothèque nationale de France, à la Bibliothèque Mazarine, et à la Bibliothèque de la Sorbonne. Sous la direction de Martine Delaveau et Yann Sorbet, avec la collaboration de Frédéric Barbier, Hélène Deléphine, Pierre Antoine Fabre, Martine Lefèvre, Philippe Martin, Jean-Dominique Mellot, Véronique Meyer, Mario Ogliaro, Fabienne Queyroux, Nathalie Rollet-Bricklin. Paris, 2011.; Bibliothèque nationale de France, Bibliothèque Mazarine, Bibliothèque Sainte-Geneviève; Un succès de librairie européen l'*Imitatio Christi* 1470–1850. Exposition organisée par la Bibliothèque Mazarine en collaboration avec la Bibliothèque Saint-Geneviève et la Bibliothèque nationale de France... 4 avril – 6 juillet 2012. Commissariat et catalogue de Martine Delaveau, Yann Sordet. Paris, 2012, Bibliothèque Mazarine–Éditions des Cendres.

¹⁰ Pierre MONET–Dominique BORNE, Érasme, In: *Les arpenteurs de l'Europe*, sous la dir. de René Herbouze, Arles–Paris, 2008, Actes Sud, Culturesfrance. 70–73.; Jean-Claude MARGOLIN: Érasme et la *Devotio moderna*, Bruxelles, 2007, Musée de la Maison d'Érasme.

¹¹ Napjaink európai öntudatválságának egyik jelensége, de egyben oka az is, hogy az egyháznak a gondolkodást ellenőrző szerepét megszüntető intézmény, a szabad sajtó, hatalmi ágazattá vált. Mint a gazdasági és a politikai hatalommal összefonódott intézmény ma már nem pusztán befolyásolni, de meghatározni is akarja, miről, mit szabad gondolni, mit, milyen szavakkal illik kifejezni.

¹² A kultúra polgári nyilvánossága akkor jött létre, amikor a gazdasági és politikai hatalomtól elválasztották a társadalmak az egyházat.

ezt a folyamatot nevezi „a modern Európa születésének”.¹³ Ennek a folyamatnak a részleteit is megismerhetjük a mostani könyvéből.

Egy könyv megírásának mindig többféle aktualitása van. Az értelmiség üzen. Friedrich Hermann Schubert a második világháború után, 1955-ben adta ki Ludwig Camerarius életrajzát.¹⁴ Pfalzi V. Frigyes, a „Téli király” politikai ballépése – amely országának, a Pfalzi Választófejedelemségnek (Palatinátus) megsemmisülésével, és eltüntetésével járt – nem egy ember tévedése volt. Camerarius az ő tanácsadója volt. Schubert, a történész, a háború után, az értelmiség felelősségére mutatott rá monográfiájával. Értette, aki értette. 2013-ban, Anton Schindling, a Tübingeni Egyetem professzora, Közép-Európa-kutató, aki pályája kezdetét Elzász történetének szentelte, újra kiadta Schubert művét, terjedelmes, értelmező előszóval.¹⁵ Napjaink német értelmiségének, de az európai értelmiségnek szánta figyelmeztetésként.

Frédéric Barbier *A Bolondok hajójáról*, kiadásairól, elterjedéséről, szellemiségéről írta legújabb monográfiáját.¹⁶ Talán nem véletlen. Ismét megtelt, ideje elgondolkozni.

A kutatást az EFOP-3.6.1-16-2016-00001

"Kutatási kapacitások és szolgáltatások komplex fejlesztése

az Eszterházy Károly Egyetemen"

című projekt támogatta

¹³ Frédéric BARBIER: *L'Europe de Gutenberg. Le livre et l'invention de la modernité occidentale (XIIIe-XVIe siècle)*. Paris, 2006, Belin (Histoire et société); magyar kiadása: *A modern Európa születés, Gutenberg Európája*, Budapest, Kossut, 2010.

¹⁴ Friedrich Hermann SCHUBERT–Ludwig CAMERARIUS (1573–1651): *Eine Biographie*, Kallmünz, 1955. *Lassleben (Münchener historische Studien/Neuere Geschichte, Bd. 1.)*

¹⁵ Friedrich Hermann SCHUBERT–Ludwig CAMERARIUS (1573–1651): *Eine Biographie and Die Pfälzische Exilregierung im Dreissigjährigen Krieg, Ein Beitrag zur Geschichte des politischen Protestantismus*, 2. Auflage, Mit Beiträgen zu Leben und Werk des Verfassers, hrsg. von Anton Schindling. Münster, Aschendorf Verlag, 2013.

¹⁶ Frédéric BARBIER, *Histoire d'un livre : La Nef des fous (Das Narreschiff) de Sébastien Brant*, Paris, Édition des Cendres, 2018.